

Nacionalni identitet Iraka

Pomper, Andrija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:869190>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno – matematički fakultet
Geografski odsjek

Andrija Pomper

Nacionalni identitet Iraka

Prvostupnički rad

Mentor: prof.dr.sc. Zoran Stiperski

Ocjena:

Potpis:

Zagreb, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Nacionalni identitet Iraka

Andrija Pomper

Sažetak: U ovom radu istražuje se razvitak iračke države i nacionalnog identiteta Iraka. Irak je izabran zbog aktualnih društveno-političkih procesa i kompleksnosti trodiobne kulturne strukture Iraka. Kontekst razvoja iračkog nacionalnog identiteta objašnjava se kroz historijsko-geografski razvoj, strukturu stanovništva i današnje državno i društveno uređenje. Posebno se istražuju tri glavne kulturne grupe Iraka i povijesna razdoblja koji su obilježili razvitak nacionalnog identiteta. Prikaz i analiza nacionalnog identiteta Iraka temelji se na autorovom iskustvu boravka u regiji, te proučavanju postojeće znanstvene literature i potporne dokumentacije.

30 stranica, 10 grafičkih priloga, 0 tablica, 16 bibliografskih referenci, izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Irak, identitet, izgradnja nacije, Arapi suniti, Arapi šijiti, Kurdi

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Stiperski

Tema prihvaćena: 9.2.2023.

Datum obrane:

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Undergraduate Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

National Identity of Iraq

Andrija Pomper

Abstract: In this paper, the evolution of the state of Iraq and Iraq's national identity is explored. Iraq has been chosen because of current socio-political processes and the complexity of the tripart cultural structure of Iraq. The context of the development of the Iraqi national identity is explained through historical geographical development, the population structure and today's governmental and social structure. The three main cultural groups of Iraq and the historical periods which have marked the development of the national identity are especially explored. The demonstration and analysis of the national identity of Iraq is based on the on the authors experience of staying in the region and the study of existing scientific literature and supporting available documentation.

30 pages, 10 figures, 0 tables, 16 references, original in Croatian

Keywords: Iraq, identity, nation-building, Sunni Arabs, Shia Arabs, Kurds

Supervisor: Zoran Stiperski, PhD, Full professor tenure

Undergraduate Thesis title accepted: 9.2.2023.

Undergraduate Thesis defense:

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

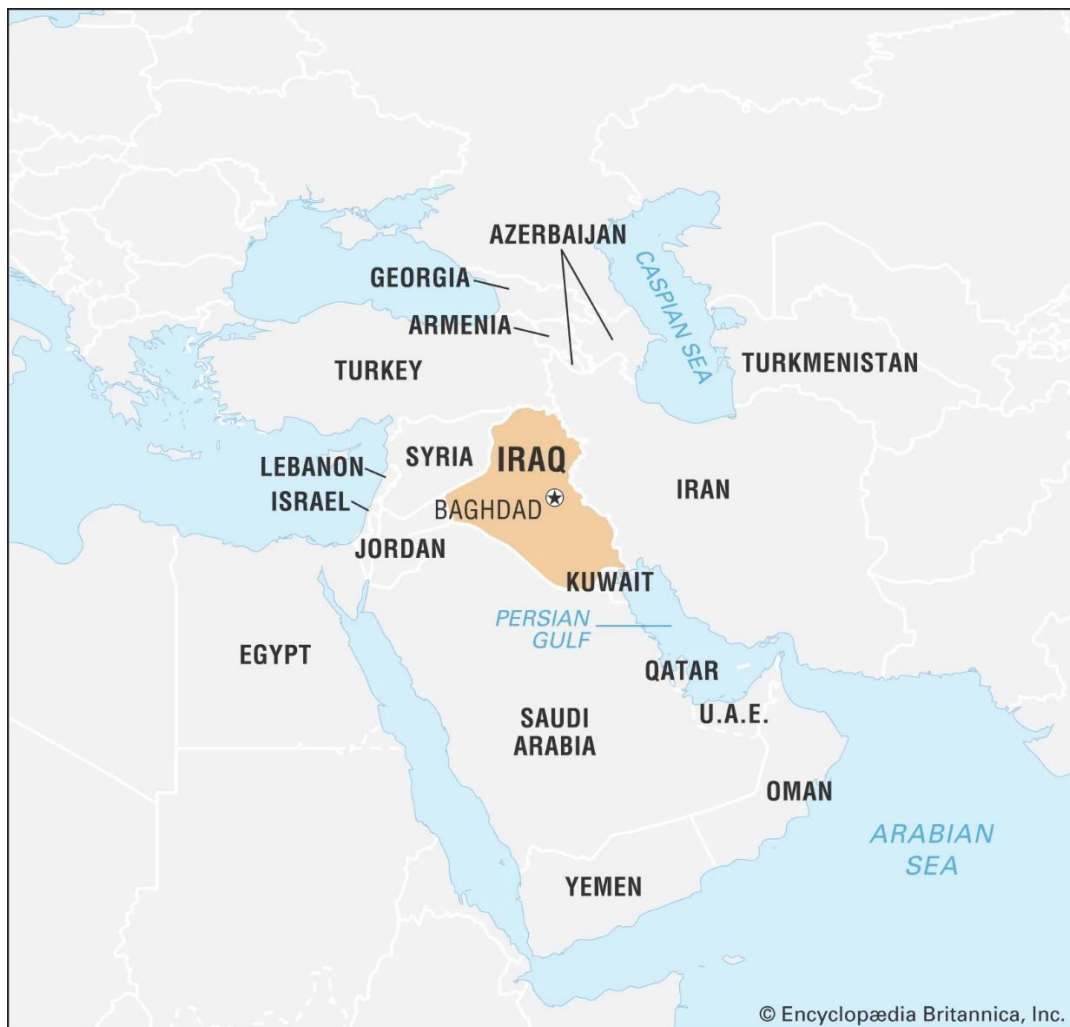
Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Cilj i metodologija istraživanja	3
2. NACIONALNI IDENTITET	4
3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA IRAKA.....	6
3.1. Arapi šijiti	8
3.2. Arapi suniti.....	8
3.3. Kurdi.....	9
3.4. Ostale vjerske skupine	9
4. EVOLUCIJA IRAČKOG NACIONALNOG IDENTITETA KROZ POVIJEST	11
4.1. Rana povijest.....	11
4.2. Irak pod Osmanlijama.....	13
4.3. Irak kao monarhija i republika	14
4.4. Baasistički Irak.....	16
4.4.1. Iransko-iračko rat	16
4.4.2. Zaljevski rat.....	18
4.4.3. Kraj Sadamovog režima.....	19
4.5. Irak nakon Sadama Huseina	20
4.5.1. Američka invazija i građanski rat.....	20
4.5.2. Borba s ISIS-om	22
5. DANAŠNJI IRAK.....	25
6. ZAKLJUČAK	29
7. POPIS LITERATURE I IZVORA.....	30
7.1. Popis literature.....	30
7.2. Popis izvora.....	31
8. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA	V

1. UVOD

Pitanje iračkog nacionalnog identiteta postavlja se od nastanka iračke države početkom 20. stoljeća. Kako ujediniti državu pod zajedničkim načelima i identitetom kada u njoj žive tri sukobljene etničke i religijske skupine od kojih svaka teži drukčijim idejama o ustroju iračke države? U ovom radu objasnit će se pojam nacionalnog identiteta te kako on prirodno nastaje ili se umjetno stvara. Prikazati će se etnička i religijska struktura na kojoj se temelji nestabilnost cijele države Iraka te koja dijeli Irak na arapsko šijitski jug, arapsko sunitsku centar i kurdski sjever. Kultura i politički ciljevi svih kulturnih skupina zasebno će se razjasniti.

Potom će se objasniti evolucija iračkog nacionalnog identiteta kroz cijelu povijest područja današnjeg Iraka, počevši od povijesti prije nastanka iračke države, od antičkih mezopotamskih civilizacija, arapske invazije i islamizacije prostora, zlatnog doba arapskog i muslimanskog svijeta čije je središte bilo u Mezopotamiji, do osmanske vladavine Mezopotamijom koja je ostavila dugotrajne ožiljke u budućem političkom sustavu Iraka. U radu se dalje govori o nastanku iračke države pod britanskim mandatom uoči završetka Prvog svjetskog rata, razvoju identiteta tijekom monarhije i republike, pokušaju ujedinjavanja iračkih naroda pod zajedničkim ciljevima i neprijateljima tijekom baasističkog režima i vladavine Sadama Huseina, te dugogodišnjem građanskom ratu koji je uslijedio povodom američke invazije 2003. godine, i u konačnici borbi s ISIS-om. Nakon povijesnog prikaza, analizirat će se današnje političko okruženje u Iraku i stanje iračkoga nacionalnog identiteta nakon 40 godina diktatura, ratovanja i nestabilnosti.

Sl. 1.: Položaj Iraka na Bliskom Istoku

Izvor: Encyclopædia Britannica

Sl. 2.: Karta iračkih gubernata

Izvor: Wikipedia, 2022.

1.1. Cilj i metodologija istraživanja

Cilj ovog istraživanja jest analizirati evoluciju iračkog nacionalnog identiteta kroz povijest i objasniti uzroke i posljedice koje su dovele do današnjeg stanja u iračkoj državi i iračkom društvu. Također će se objasniti društveno-geografska podjela unutar Iraka koja državu dijeli na tri različite, ali i povezane etničke i religijske skupine. Područje istraživanja obuhvaća modernu državu Irak, te tri regije koje nastanjuju glavne etničke skupine Iraka, šijitski jug, sunitski centar i kurdski sjeveroistok.

2. NACIONALNI IDENTITET

Nacionalni identitet je osjećaj "naroda kao kohezivne cjeline, koju predstavlja specifična tradicija, kultura i jezik" (Oxford Dictionaries, 2015). On je temelj na kojem se gradi država u suvremenome svijetu. Svaka država na svijetu ima neku vrstu nacionalnog identiteta koji se bazira na nečemu što povezuje sve stanovnike te države. Svijest o nacionalnom identitetu prvo se javila u Europi u 18. i 19. stoljeću, gdje autokrati, to jest monarsi, više nisu mogli držati vlast u državama samo na temelju „božanskog prava na vladanje“. Pokretima nacionalizma i romantizma polako su u Europi oblikovane nacije-države, u kojima su živjeli stanovnici na temelju nekih sličnosti, kao što su jezik, kultura ili zajedničke vrijednosti. Stvoreni su psihološki koncepti „nas“ i „njih“ (Yoonmi, 2012). Ideja nacije-države temelji se na načelu točno određenih granica u kojima žive ljudi iste nacionalnosti. Tako je na primjer raspad Austro-Ugarske Monarhije, zastarjele srednjovjekovne multietničke države na čelu s monarhom, doveo do stvaranja nekolicine manjih država na temelju etničke pripadnosti.

Kad se ideja o nacijama-državama proširila svijetom, i kolonijalni posjedi počeli su stvarati svoju nacionalnu svijest. No, kad su kolonijalni posjedi izborili svoju neovisnost, bilo je to unutar umjetno stvorenih granica koje nisu točno predstavljale etničke i religijske podjele. Zbog toga je u takvim novonastalim državama s mnoštvom različitih kulturnih skupina bilo potrebno stvoriti zajednički nacionalni identitet koji bi održao državu u cjelini. Način na koji su to države radile ovisio je o razini postojeće kulturne podjele unutar granica države. Na primjer, afričke države morale su uglavnom graditi zajednički identitet od temelja, zbog duge kolonijalne prisutnosti koja je praktički izbrisala ostatke zajedničke povijesti.

U arapskom svijetu stvaranje nacija-država bio je kompleksan proces zbog zajedničkog arapskog identiteta među državama koje dijele povijest, jezik i religiju. Pokret panarabizma težio je stvaranju zajedničke arapske države. Neke države poput Egipta i Sirije te Iraka i Jordana stvarale su državne unije kako bi potaknule stvaranje zajedničke arapske države. No, panarabizam nije uspio na fizičkoj razini jer je arapski svijet i dalje ostao podijeljen na mnoštvo manjih država koje su trebale stvoriti vlastiti nacionalni identitet kako bi se istaknule (Alkouri, 2017).

Irak je arapska država koja je nastala kao kolonijalna tvorevina, čije su granice iscrtili Europljani, u ovom slučaju Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska, ne vodeći računa o etničkim i

religijskim podjelama unutar države. Te granice iscrtane su ugovorom Sykes-Picot, kojim su osmanski bliskoistočni posjedi podijeljeni na francusku i britansku interesnu zonu. Francuskoj su pripali Sirija i Libanon, a Ujedinjenom Kraljevstvu Palestina, Jordan i Irak. Razlog takve podjele polazi od antičke ideje „podijeli i vladaj“. Ucertavanjem izmišljenih linija u pijesku, arapski svijet podijeljen je na više manjih država, ne uzimajući u obzir etničke i religijske podjele. Granice novonastalih država namjerno su stvorene kako bi države ostale podijeljene i nestabilne, te kako bi ih Francuzi i Britanci što lakše iskorištavali. Tako su se u novonastaloj državi Irak našle tri velike kulturne skupine koje je trebalo ujediniti pod jedinstvenim iračkim identitetom ili balkanizirati državu prema kulturnim podjelama.

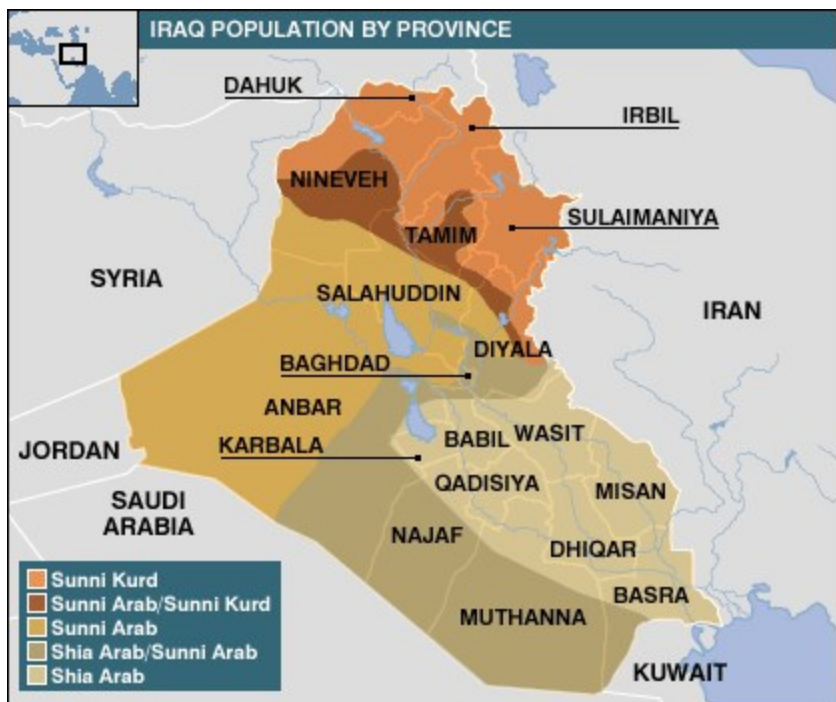
3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA IRAKA

Irak je država koja je posljednjih 40 godina provela u gotovo neprestanim sukobima i ratovima, a to odražava i demografska statistika koja se temelji na procjenama i starim popisima s upitnom pouzdanošću. Ova analiza temeljit će se na procjenama iz CIA World Factbooka i popisima stanovništva iz 1987. i 1997.

Prema procjenama CIA World Factbooka iz 2023. godine u Iraku živi 41,266,109 stanovnika. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 1987., čija je pouzdanost upitna zbog mogućih manipulacija tadašnjeg baasističkog režima, prema narodnosti (ili nacionalnoj strukturi stanovništva) u Iraku živi 75-80% Arapa, 15-20% Kurda i oko 5% ostalih etničkih skupina pod koje spadaju Turkmeni, Jezidi, Asirci, Šabaci, Kaka'i, Beduini, Romi, Perzijanci, Čerkezi i Sabejci. No, u tom popisu i popisima iz 1967., 1977. i 1997., stanovnici Iraka mogli su se izjasniti jedino kao Arapi ili Kurdi, čime su zakinute ostale etničke manjine, pogotovo Turkmeni koji su treća najveća etnička skupina u Iraku.

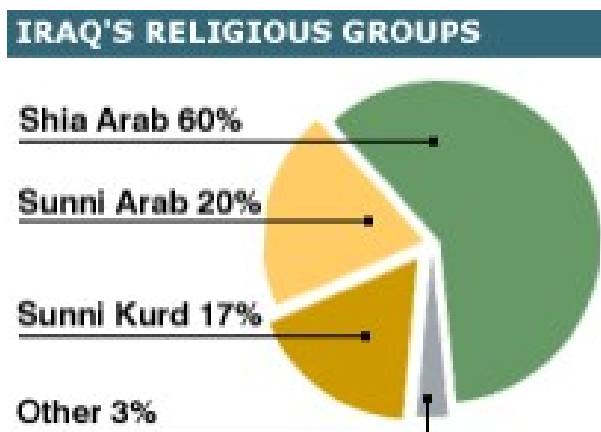
Prema procjenama CIA World Factbooka iz 2015. godine, prema vjerskom sastavu u Iraku živi 95-98 % muslimana, od kojih su 61-64 % šijiti i 29-34 % suniti, 1 % kršćana, što uključuje katolike, pravoslavce, protestante i članove asirske istočne crkve, te 1-4 % ostalih pod koje spadaju uglavnom Jezidi i Sabejci. No, treba uzeti u obzir da je posljednji popis stanovništva u Iraku bio 1997. Iako je došlo do dobrovoljnog preseljenja mnogih kršćanskih obitelji u sjeverni Irak, ukupna kršćanska populacija smanjila se za najmanje 50 %, a možda čak i za 90 % od 2003. godine, prema procjenama Veleposlanstva SAD-a, a mnogi su pobjegli u Siriju, Jordan i Libanon radi progona koji su doživjeli tijekom vladavine ISIS-a u sjevernom Iraku (CIA World Factbook).

Službeni jezici u Iraku su arapski i kurdski, dok su turkmenski i neoaramejski službeni samo u regijama gdje su prisutni materinji govornici tih jezika (CIA World Factbook).

Sl. 3.: Etnička i religijska podjela Iraka

Izvor: Cole, 2009.

Sl. 4.: Religiozne i etničke skupine u Iraku 2005.

Izvor: BBC, 2005.

3.1. Arapi šijiti

Arapi šijiti čine skoro dvije trećine ukupnog stanovništva Iraka, ili 61-64%. Prostorni raspored šijita u Iraku koncentrirana je na jugu Iraka, u plodnom, gusto naseljenom području između Eufrata i Tigrisa, južno od Bagdada. Povijesno uporište šijizma u Iraku bili su sveti gradovi Karbala i Najaf oko kojih je i danas koncentrirano šijitsko stanovništvo. Od 19 iračkih gubernata, šijiti čine apsolutnu većinu u 9 gubernata, a to su Karbala, Babil, Qadisiya, Wasit, Misan, Dhiqar, Basra, Najaf i Muthanna. U gubernatima Anbar, Diyala i Bagdad, šijiti čine znatnu manjinu ili neznatnu većinu (CIA World Factbook).

Iako čine većinu stanovništva Iraka, šijiti su bili potisnuti u političkom sustavu Iraka kroz povijest. Zbog toga su uvijek bili više okrenuti vlastitim plemenskim i religijskim hijerarhijama te je perzijsko svećenstvo imalo veliku ulogu u oblikovanju šijitske kulture i društva. Arapski šijiti uvijek su bili na rubovima arapskog svijeta, povezani s njime preko jezika i etniciteta, ali vezani uz susjedni Iran preko vjere. Upravo to je dovelo do toga da se oni većinski smatraju Iračanima, prije nego Arapima ili šijitima. Najviše se zalažu za izgradnju iračke države i nacionalnog identiteta jer su većinsko stanovništvo s jedinstvenim kulturnim obilježjima.

3.2. Arapi suniti

Procjenjuje se da u Iraku živi 16-24% Arapa sunita. Prostorno su smješteni u središnjem dijelu Iraka, na sjeverozapadu, te u zapadnim i jugozapadnim pustinjama. Najveća koncentracija sunitskih Arapa u Iraku je sunitski trokut, gusto naseljeno područje sjeverozapadno od Bagdada, čija tri kuta čine gradovi Tikrit na sjeveru, Ramadi na jugozapadu i Bagdad na jugoistoku. Sunitski trokut pojam je koji je stvoren kako bi se raspršeni arapsko sunitski dio Iraka mogao jednostavno razlikovati od koncentriranih uporišta šijita na jugu i Kurda na sjeveroistoku. Arapi suniti čine većinu u gubernatima Diyala, Anbar, Nineva, Salah al-Din i Kirkuk, te znatnu manjinu u Bagdadu koji je tek nedavno postao većinski šijitski (CIA World Factbook).

Arapi suniti još od osmanskih vremena dominiraju političkim sustavom Iraka. Oni su najuže vezani uz širi pokret arapskog jedinstva i panarabizma jer dijele iste kulturne karakteristike kao i njihovi arapski sunitski susjedi poput Egipta i Saudijske Arabije.

3.3. Kurdi

Prema procjenama, u Iraku živi između 15 i 20 posto kurdskog stanovništva koji su uglavnom suniti. Kurdi su u Iraku koncentrirani na sjeveroistoku države, u planinama Zagrosa. Većina živi unutar granica autonomnog Iračkog Kurdistanu, kojeg čine gubernati Erbil, Suleymaniyah i Duhok, te dijelovi gubernata Nineva i Kirkuk gdje postoji linija kontrole između Pešmerge i iračke vojske (CIA World Factbook).

Kurdi predstavljaju značajnu i duboko ukorijenjenu etničku skupinu i regiju unutar Bliskog istoka, s posebnim kulturnim i političkim identitetom. Kurdi su narod indoeuropskog porijekla koji se proteže preko nekoliko država, a Kurdistan je povijesno područje koje obuhvaća dijelove Turske, Iraka, Irana i Sirije. Kurdi imaju bogatu povijest koja seže unatrag tisućama godina, s vlastitim jezikom, kulturom i tradicijama. U Iraku su Kurdi dugo vremena tražili veći stupanj autonomije i priznanje svojeg kulturnog i političkog identiteta. Nakon pada režima Saddama Huseina 2003. godine, kurdske regije u sjevernom dijelu Iraka dobile su veći stupanj autonomije. Regionalna vlada Iračkog Kurdistanu ostvarila je kontrolu nad gospodarstvom, obrazovanjem i sigurnošću na tom području. Danas imaju najveći stupanj autonomije od svih kurdskih regija u susjednim državama koju su izborili silom tijekom razdoblja nestabilnosti u nedavnoj iračkoj povijesti.

3.4. Ostale vjerske skupine

Najzastupljenije vjerske manjine u Iraku su Jezidi i kršćani koji zajedno čine samo oko 1-2 % stanovništva Iraka. Prostorno su koncentrirani uglavnom na sjeverozapadu države u gubernatu Nineva (CIA World Factbook).

Kršćani su, prema nekim procjenama, nekoć činili čak 10 posto stanovništva Iraka, no konstantna emigracija od 1970-ih svela je taj postotak na manje od 3 % prije početka Iračkog rata 2003. Od tada je populacija zasigurno drastično pala zbog brutalnih progona koje je kršćanska zajednica doživjela tijekom vladavine ISIS-a u sjevernom Iraku. Kršćani u Iraku podijeljeni su na četiri različite crkve: Kaldejsku, Asirsku, Sirsku i Pravoslavnu crkvu.

Jezidi su autohtoni narod na sjeveru Iraka koji čini manje od 1 % stanovništva Iraka, te ima svoju religiju potpuno odvojenu od islama i kršćanstva. ISIS je nad Jezidima izvršio brutalni genocid 2014. zbog vjerovanja da su Jezidi sotonisti. Razlog tome je što Jezidi vjeruju u Boga (istog kao i kršćani i muslimani), ali vjeruju da on nema kontrolu nad stanjem na Zemlji, već je povjerio kontrolu sedmorici anđela. Glavni od njih je zapravo pali anđeo, što je u kršćanskoj i islamskoj mitologiji vrug, zbog čega su povijesno progonjeni.

4. EVOLUCIJA IRAČKOG NACIONALNOG IDENTITETA KROZ POVIJEST

4.1. Rana povijest

Prostor današnjeg Iraka poznat je i pod antičkim imenom Mezopotamija. To je područje gdje je nastala ljudska civilizacija, gdje su ljudi stvorili prve gradove i države pomoću revolucionarnih izuma kotača, pisma i irigacijskog sustava. U plodnim ravninama između Eufrata i Tigrisa počelo se stvarati ljudsko društvo i građeni su brojni impozantni gradovi, poput Ura i Babilona, koji su obilježili povijest cijelog čovječanstva. U to najranije doba iračke povijesti, prostor Mezopotamije naseljavali su Sumerani na jugu, Akadani i Babilonci u središtu i Asirci na sjeveru. Područje Mezopotamije oduvijek je bilo bojište brojnih ratova zbog svoje strateške važnosti na križanju brojnih trgovačkih putova, te zbog plodnosti svoje zemlje. Ovdje zapravo počinje dugotrajan i kompliciran odnos koji Mezopotamija ima s Perzijom, odnosno koji Irak ima s Iranom. Mezopotamija je bila žrtva bezbrojnih invazija iz svih smjerova, ali osobito iz smjera Perzije iz kojeg su Mezopotamiju pokoravali Medijici, Ahemenidi, Sasanidi i drugi. Bez obzira na konflikt i ratovanje, između njih se događala konstantna kulturna, intelektualna, religijska i trgovačka razmjena koja se održala kroz povijest sve do danas. Iz tih je razloga uz povijest Iraka potrebno spomenuti i povijesti Irana (Mackey, 2002).

Najbitnija prekretnica u povijesti Mezopotamije dogodila se u 7. stoljeću, kada su područje zauzeli Arapi koji su krenuli širiti islam. Tada počinje povijest Iraka. Ta je invazija u potpunosti preokrenula etničku i religijsku sliku Iraka. Arapi su zamijenili antičke narode kao dominantna etnička skupina na tom prostoru, a islam se duboko ukorijenio kao načelna religija. Arapskom invazijom perzijskog Sasanidskog carstva počinje i geopolitička borba između Perzijanaca i Arapa koja traje i danas između Saudijske Arabije i Irana, a čije je najveće bojište upravo Irak. Razlog tomu je podjela islama, i Iraka, na sunitski i šijitski islam. Šijitski islam nastao je upravo na području današnjeg Iraka smrću dva najveća šijitska sveca: imam Alija u Najafu i imam Huseina u Karbali. Od 11 najvažnijih svetišta za šijitske muslimane, čak njih šest nalazi se u Iraku. Irak je zbog toga najsvetije mjesto za šijite iz cijelog svijeta. Primjer religijske važnosti Iraka je blagdan Ašura, najveće hodočašće na svijetu u grad Karbalu. Bez obzira na to, Irakom su dugo vremena

religijski dominirali suniti, dok su šijiti bili samo manjina koncentrirana oko glavnih šijitskih svetišta.

Sl. 5.: Svetište Alija, prvog šijitskog imama, u Najafu

Izvor: Privatna fotogalerija

Zlatno doba cijelog arapskog i islamskog svijeta dogodilo se za vrijeme Abasidskog kalifata čije je središte bilo u Iraku, u novosagrađenom velegradu Bagdadu. U to je vrijeme Irak postao centar svijeta, a Bagdad je postao najveći grad na svijetu, te trgovački i intelektualni centar svijeta. To razdoblje u povijesti od 8. do 13. stoljeća zove se Islamsko zlatno doba i tada su nastala

otkrića poput kirurgije, algebre i algoritma. No, po nebrojeni put u povijesti Mezopotamije, došli su strani „divljaci“ i uništili sofisticiranu civilizaciju. Tako su u 13. stoljeću došli Mongoli i Bagdad sraznili sa zemljom. Kad su pokolj i uništenje grada završili, govori se da je Tigris prvo tekao crven od krvi pobijenih ljudi, pa crn od tinte uništenih knjiga.

„Tisućama godina, Mezopotamija je bila naseljena zemlja gradova i polja. S vremena na vrijeme, neka bi vojska napala gradove i masakrirala stanovništvo. Ali sve do dolaska Mongola, stanovnici Mezopotamije uspijevali bi se uzdići iz pepela i napredovati, uključujući u vlastitu civilizaciju ono što su naučili od napadača. Međutim nakon Mongola, preživjeli slomljenih duša nisu krenuli u obnovu. Mezopotamski gradovi pretvorili su se u prljava sela kojima su vladali siromaštvo i intelektualna stagnacija. Oko njih su nomadi, čiji su pastirsko gospodarstvo i plemenska društvena struktura bolje odgovarali trenutačnoj situaciji, lutali praznim prostranstvima.“ (Mackey, 2002.)

Tu počinje sukob između urbanog stanovništva s dugom tradicijom urbanizma još iz antičkog doba i ruralnog stanovništva koje je počelo jačati zbog arapskog tradicionalnog plemenskog uređenja. Taj će se sukob poslije dodatno zaoštriti te će poprimiti religijski aspekt. U 16. stoljeću Osmansko Carstvo osvaja područje današnjeg Iraka.

4.2. Irak pod Osmanlijama

Za vrijeme vladavine Osmanlija, Irak je postao samo zapostavljena periferija golemog multikulturalnog carstva. U 400 godina Osmanske vladavine vrlo malo se ulagalo u područje Iraka, štoviše Irak je postao samo vojna krajina carstva zbog blizine rivalske Safavidske Perzije. Osmansko Carstvo kontroliralo je većinu islamskog svijeta, uključujući Meku i Medinu, što ih je u pravilu učinilo zaštitnicima sunitskog islama. S druge strane Safavidska Perzija sebe je smatrala zaštitnikom šijitskog islama, te i danas najveći broj šijita živi u Iranu. To je prirodno dovelo do religijskog i političkog rivalstva između ta dva carstva, a čije je i vojno i religijsko bojište bila Mezopotamija. Zbog straha od Perzije, „Osmanlije su sumnjali kako su šijiti u Mezopotamiji zapravo peta kolona koja radi u korist Perzije.“ (Mackey, 2002). Taj se strah povećao kad su plemena s Arapskog poluotoka migrirala u Mezopotamiju, u namjeri da je opljačkaju, ali su ostali

i preobratili se na šijitski islam. Time se religijska struktura Iraka potpuno izokrenula i jug Iraka postao je dominantno šijitski.

Osmanski odgovor na tu izmjenu moći u društvu Iraka bio je postavljanje sunita iz gradova na pozicije moći. Time je došlo do dubokog raskola između manjinskih urbaniziranih sunita koji su držali vlast u gradovima i favorizirali Osmanlije, i većinskih ruralnih šijita, koji su držali vlast na selu i bili politički okrenuti prema Perziji preko perzijskih svećenika u svetim gradovima koji su im služili kao vjerski i politički vođe.

Kraj osmanske vlasti nagovijestili su pojava panarabizma i Prvi svjetski rat. Osmansko Carstvo izgubilo je rat i bilo je rascjepkano između pobjedničkih kolonijalnih sila. Posjedi na Bliskom Istoku podijeljeni su između Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva tajnim ugovorom Sykes-Picot kojim je izdana Arapska pobuna. Ugovorom u Versaillesu, područje današnjeg Iraka palo je pod britanski mandat, dok je Kuvajt direktno uključen u Britansko Carstvo i stvorene su granice modernog Iraka.

4.3. Irak kao monarhija i republika

Dolaskom Britanaca stvorena je država na temelju antičke i nepromišljene europske misli da je Mezopotamija jedna ujedinjena povijesna cjelina. Tada je Mezopotamija prvi put dobila ime Irak, koje zapravo nema jasno značenje nego samo mnogo interpretacija iz drevnih jezika. Samo ime Irak odabrali su Britanci, a ne stanovnici Mezopotamije (Mackey, 2002.). Tako je nastao izmišljeni politički entitet, sastavljen od tri osmanska vilajeta, bez političke kohezije, opterećen klasnim, religijskim i plemenskim razlikama. Britanci su također podržali ostanak ukorijenjene sunitske manjine na vlasti u cijelom Iraku. Kako bi poduprli taj potez, Iraku su dodali još jedan nekompatibilan djelić, sunitske Kurde. To su napravili kako bi povećali udio sunita u državi i ojačali političku moć sunita nad šijitima. Neovisnost Iraka nije uklonila animozitet koji je postojao između sunita i šijita, koji su „kao stanovnici gradova i sela osjećali mržnju 700 tisuća Kurda, polumuslimana, poluanimista, koji su ih prijeteći gledali s planinskih utvrda na sjeveroistoku“ (Sachar, 1970). Tako su se u toj mladoj državi sada našle tri velike skupine s različitim političkim ciljevima koje je trebalo ujediniti pod jednim iračkim identitetom.

Odlaskom Britanaca 1932. stvorena je konstitucionalna monarhija na čelu s vođom Arapskog ustanka, Hašemitom Faisalom Ibn Husaynom. Za njega su se odlučili kako bi mu dali neku utješnu nagradu umjesto neovisnosti arapskog svijeta. Faisal I. je tijekom svoje vladavine pokušavao integrirati šijite i Kurde u politički sustav Iraka, ali duboko nepovjerenje koje su te skupine imale prema sunitima i Britancima sprječavale su uspjeh u stvaranju iračkog identiteta. Glavni razlog tog nepovjerenja bio je taj što Faisal kao vođa nije bio izbor Iračana, već Britanaca. Plemenski ustrojene skupine i dalje su ostale vjerne svojem plemenu, selu, šeiku, vjeri i sektu (Mackey, 2002.). Jedino u čemu se mogao naći djelić zajedničkog identiteta bio je u panarabizmu koji se tada javljao po cijelom Bliskom Istoku. No, jedino je sunitska manjina imala neku emocionalnu povezanost s idejom arapskog jedinstva pa je panarabizam sunitima zapravo služio samo kao legitimitet za vladanje nad šijitskom većinom i Kurdima. Panarabizam nije bio popularan među šijitskim stanovništvom, koje je također bilo arapsko i govorilo je arapskim jezikom. To je zato što u šijitskom islamu postoje posebne društvene strukture potpuno različite od sunitskih. Također, povezanost šijita sa susjednom Perzijom preko vjere, marginalizirala ih je u odnosu na širi arapski svijet. Zbog toga su se šijiti prvo smatrali Iračanima, a tek onda Arapima (Mackey, 2002.). Hašemitsko kraljevstvo Irak preživjelo je svega 26 godina, do 1958. kada su šijiti i suniti zajedno, bijesni zbog sve većeg utjecaja Zapada u Iraku, vojnim udarom srušili monarhiju i ubili kralja Faisala II. Time je uspostavljena Iračka Republika na čelu s Abd al-Karim Qasimom.

Qasim je vodio politiku iračkog nacionalizma, čime je htio ujediniti sve zaraćene skupine u Iraku. Posebno je bio fokusiran na integraciju Kurda u Irak, te je težio stvaranju Arabo-Kurdske države (Natali, 2005). U to vrijeme su i kurdski jezik i kurdska verzija abecede bili prihvaćeni te čak i korišteni u vladi. Qasim je također imao iredentističke težnje za ujedinjenje iranskog i iračkog Kurdistanu unutar Iraka. Takva politika nije se poklapala sa širom idejom arapskog nacionalizma pa je 1963. ubijen u Ramadanskoj revoluciji. Povodom toga, Irak je pao u stanje stalnih revolucija i sukoba između Nasserista, koji su htjeli ujedinjenje s Egiptom, Baathista i komunista, sve dok 1968. na vlast nije došla stranka BAAS.

4.4. Baasistički Irak

Stranka BAAS prvotno je osnovana u Siriji, kao panarapska, nacionalistička, sekularna i socijalistička stranka. Zagovarala je zajedničku arapsku državu jer je podjelu arapskog svijeta na različite države, nakon pada Osmanskog Carstva, smatrala umjetnom i rezultatom zapadnog imperijalizma. Stranka je imala velike uspjehe u Siriji, gdje je i danas na vlasti. U Iraku je taj autoritarni režim imao za cilj uspostaviti socijalistički arapski nacionalizam i centraliziranu vlast, te provoditi reforme koje su obuhvatile nacionalizaciju ključnih industrija, uključujući naftnu. Nafta je igrala ključnu ulogu u gospodarstvu i politici Iraka tijekom tog razdoblja. Irak je posjedovao velike rezerve nafte što je omogućilo režimu da financira svoje aktivnosti i ambicije, te je Irak tijekom ovog razdoblja postigao veliki ekonomski prosperitet. Iako su Iračani uživali u blagodarima naftnog bogatstva, režim je koristio vrlo represivne mjere kako bi suzbio eventualne pobune politički potisnutih šijita ili Kurda.

Sadam Hussein, visokopozicionirani član stranka BAAS, postao je ključna figura u režimu i postepeno je stekao sve veći utjecaj. Ubrzo nakon dolaska stranke na vlast, postao je potpredsjednik, te potom predsjednik i diktator Iraka 1979. godine., te je s njim i vlast došla sunitska tikrićka elita (iz grada Tikrita), uglavnom iz Sadamovog plemena.

4.4.1. Iransko-iračko rat

Vječni povijesni sukob između Arapa i Perzijanaca svoju etapu u suvremenom dobu poprimio je u obliku okršaja između Sadamovog Iraka i Homeinijovog Irana. Korijeni tog sukoba sežu duboko u povijest, do ranije spomenutih perzijskih pohoda na Mezopotamiju u 4. stoljeću prije Krista i nadmetanja između sunitskog Osmanskog Carstva i šijitske Perzije. To je bio kulturni sraz isprepleten pitanjima etničke, kulturne i religijske pripadnosti koji je uglavnom bio usmjeren na jug Iraka, gdje su živjeli šijitski Arapi. Naznake rata mogle su se vidjeti kada je na vlast u Iranu, povodom iranske revolucije 1979., došao vjerski vođa Homeini. Tom revolucijom Iran je postao šijitska teokratska država koja je težila stvoriti globalnu islamsku revoluciju, a prvi korak prema tome bio je pridobiti šijite u Iraku na svoju stranu. S druge strane, sekularni režim Sadama Huseina težio je osnaženju iračkog identiteta koji nije baziran na vjeri. To su neuspješno pokušali napraviti ateistički komunisti nakon revolucije 1958.. Politikom sekularizma, baasistički je režim u jednu

ruku htio uvjeriti šijitske Arape da pripadaju iračkoj državi, no u drugu ruku je time šijitima oduzimao glavno političko oružje koje su imali za bilo kakvu političku integraciju u sunitski politički režim. Motivi iz mezopotamske kulture postali su bitno političko oružje za stvaranje opće povijesti koja bi uključivala sunita, šijite i Kurde. Poruka je bila u tome da je Irak jedinstven u odnosu na ostatak arapskog svijeta, da skupine Iraka veže zajednička antička povijest. U tom kulturnom preokretu i Kurdi su povezani s Arapima u smislu veza između antičkih Asiraca sa sjevera i Babilonaca s juga. Ali nametnuti sekularizam je samo raskomadao iračko društvo na vjernike i nevjernike (Mackey, 2002).

Očekujući brzi i lagani rat protiv oslabljenog i rascjepkanog revolucionarnog Irana, Sadam Husein je 1980. napao Iran. Nakon početnih iračkih pobjeda, Iran se ujedinio pod načelom obrane svoje kulture, zemlje i religije, te je rat ušao u pat poziciju sve do kraja 1988. Za vrijeme rata kulturna politika Iraka preusmjerila se većinom na arabizam, radi straha da šijiti ne promijene stranu. Iznenada je baasistički režim počeo isticati svoju zajedničku arapsku kulturu i jezik. Isticali su prvu bitku između Arapa i Perzijanaca kod Ktesifona 637. godine, govoreći kako nikad nije završila. To su uklopili u motive mezopotamske kulture, govoreći da su Iračani etnički zapravo i dalje Sumerani, Babilonci i Asirci, koji su samo poprimili arapski jezik i karakteristike Arapa (Mackey, 2002). Time je Irak, Sadamovim riječima, postao „neprobojna brana koja štiti cijelo istočno krilo arapske domovine“ (Workman, 1994). Iako je glavna bojišnica rata, i vojno i kulturno, bio južni Irak, na sjeveru Iraka Kurdi su se osjećali nezastupljeni u toj arapskoj državi i pobunili su se protiv režima. Baasistički režim odgovorio je operacijom al-Anfal, kulturnim genocidom nad civilima Kurdistana, suzbijajući pobunu na najbrutalniji način korištenjem kemijskog oružja. Odmazda baasističkog režima prema Kurdima postala je zloglasna, te je sjećanje na nju i danas važno. Irački Arapi su zbog te pobune osjećali prijezir prema Kurdima, što je dodatno otežalo integraciju tih „ne-Arapa“ u iračko društvo (Mackey, 2002).

Kraj rata 1988. nije donio nikakvu promjenu na karti, ali su obje strane slavile svoju „pobjedu“. Za iračke Arape rat je stvorio smisao zajedništva. Šijiti su u ratu dokazali svoju vjernost kulturno krhkoj iračkoj državi i time prihvatili naciju-državu Irak u postojećim granicama. Sadam Husein će pokušati iskoristiti to dotad neviđeno poštovanje između sunita i šijita, guranjem Iraka u novi rat radi vraćanja nesuđene 19. iračke provincije Kuvajta.

4.4.2. Zaljevski rat

Iračko gospodarstvo je nakon rata bilo u totalnom kolapsu. Irak nije bio u stanju otplatiti goleme dugove zaljevskim državama koje su ga financirale tijekom rata. Jedna od tih država bila je Kuvajt, koju je Sadam Husein smatrao devetnaestom provincijom Iraka koju je imperijalna Britanija oduzela Iraku. Sadam Husein je zahtijevao da Kuvajt oprostí dug Iraku, ali oni to nisu htjeli učiniti. Pod izlikama povijesne pripadnosti Kuvajta Iraku i optužbe za krađu nafte u polju Rumaila, Irak je napao i osvojio Kuvajt 1990. Taj potez šokirao je arapski svijet jer je do tada bilo nezamislivo da jedna bratska arapska država napadne drugu. Napad je u potpunosti destabilizirao Perzijski zaljev, regiju ključnu za globalnu ekonomiju zbog količina nafte koje se tamo nalaze. To je ugrozilo američke nacionalne interese, pa je ubrzo formirana koalicija snaga arapskih i zapadnih zemalja predvođena Saudijskom Arabijom i SAD-om. Koalicija, ali i većina svijeta uključujući Rusiju, Iraku je nametnula rigorozne sankcije koje su uništile izvozno orijentiranu ekonomiju države. Sadam Husein nije popuštao pa su koalijske snage u siječnju 1991. krenule bombardirati Irak i zatim su bez puno otpora zauzele Kuvajt. Koalijska vojska nije nastavila putem za Bagdad, zbog straha da će Irak, ako sruše Sadama Huseina, pasti u apsolutno stanje sukoba i etničkih i sektaških podjela. Stoga je potpisan mir između zaraćenih strana i Sadam Husein je izborio politički opstanak (Mackey, 2002).

Netom nakon što je mir potpisan i Sadam Husein globalno osramoćen, šijiti s juga i Kurdi sa sjevera ustali su kako bi ostvarili svoja povijesna nezadovoljstva i mržnju prema Bagdadu i baasističkom režimu. Te dvije pobune bile su istovremene, ali nekoordinirane. Kurdi su zahtijevali neovisnost ili kurdsku autonomiju u Iraku, dok su se šijiti borili za političku i gospodarsku ravnopravnost unutar iračke države.

Šijitska pobuna obuhvatila je cijeli jug Iraka i sve najveće gradove, ali je bila neorganizirana te brzo i brutalno ugušena od strane dobro organizirane Republikanske garde (posebne jedinice iračke vojske). Kurdska pobuna imala je direktnu potporu SAD-a, koji je uveo zabranu leta iračkim vojnih zrakoplova u Iračkom Kurdistanu, zbog čega je, u konačnici, Irački Kurdistan stekao visok stupanj autonomije koji su zadržali do danas.

4.4.3. Kraj Sadamovog režima

Razdoblje između dva rata sa SAD-om, od 1991. do 2003., Sadamov Irak proveo je u političkoj izolaciji. Većina svijeta ujedini se u nametanju sankcija Iraku koje nisu htjeli ukinuti dok Sadam ne bude svrgnut s vlasti. Te ekonomske sankcije, koje su strogo ograničavale izvoz nafte iz Iraka na globalno tržište i žestoko regulirale uvoz stranih proizvoda u Irak, dovele su do pada iračkog BDP-a za 75% od 1990. do 1992. (prema podacima Svjetske banke). Nitko nije mogao svrgnuti Sadama s pozicije moći jer je upravo brutalno ugušio obje pobune velikih kulturnih skupina protiv njega, a policijska država i strahovlada koju je stvorio u Iraku onemogućile su razvitak ikakve ponovne pobune šijita, Kurda ili iznutra. Sadam je čak isušio većinu Mezopotamske močvare na jugu Iraka, čime je uzrokovao najveću ekološku katastrofu u povijesti Iraka, samo kako bi lakše mogao kontrolirati buntovne šijite na tom području, koji su se često skrivali u gustoj trsci močvare gdje ih je bilo nemoguće naći.

Sl. 6.: Ostatci nekoć goleme Mezopotamske močvare danas

Izvor: Privatna fotogalerija

Političkom izolacijom, Sadam je stvorio mnoge neprijatelje, ali i mnoge obožavatelje koji su ga smatrali osobom koja se bori protiv zapadnog imperijalizma na Bliskom Istoku. U tom razdoblju Sadam je oko sebe stvorio veliki kult ličnosti na razini Hitlera ili Staljina, sa svojim

posterima i kipovima na svim ulicama Iraka. Popularnost je bila uglavnom među masama arapskog sunitskog svijeta, dok ga je većina šijitskih i kurdskih Iračana, koji su živjeli u žestokom siromaštvu zbog Sadamovih političkih odluka, sada još više prezirala. Čak i danas mnogi štiju Sadama Huseina kao heroja, a pogotovo primjerice u Jordanu gdje se njegov lik može naći na grafitima ili ikonama u automobilima.

Novi rat u Iraku iščekivao se još od završetka Zaljevskog rata, a njegove naznake vidjele su se kada je al Qaeda srušila blizance 2001. SAD je tada ušao u novu vanjskopolitičku fazu rata protiv terorizma, te je od 2001. do 2003. optuživao Sadama Huseina da financira terorističke skupine, te da proizvodi oružje za masovno uništenje ili „WMDs“ (Weapons of Mass Destruction). To je dovelo do početka Iračkog rata 2003. godine te svrgnuća Sadama Huseina i baasističkog režima u Iraku.

4.5. Irak nakon Sadama Huseina

4.5.1. Američka invazija i građanski rat

Pad diktature Sadama Huseina 2003. godine označio je trenutak nade i neizvjesnosti za Irak. Nakon desetljeća autokratske vlasti obilježene nasiljem i regionalnim konfliktima, u Iraku se stvorila praznina u vlasti koja je dovela do složene političke igre između šijita, sunita i Kurda. Šijitska zajednica, osnažena nakon dugogodišnje marginalizacije, ciljala je povrat svoje uloge u oblikovanju identiteta Iraka. Sunitsko stanovništvo, s druge strane, suočavalo se s političkom marginalizacijom i osjećajem nostalgije za sunitski dominiranim baasističkim političkim poretom. U međuvremenu, Kurdi na sjeveroistoku tražili su veću autonomiju unutar federalnog Iraka. Unatoč njihovim naporima za većom autonomijom, središnja vlada u Bagdadu povijesno se protivila kurdske neovisnosti. Nakon pada Sadama Huseina, Regionalna vlada Kurdistan (KRG) nastala je kao poluautonomni entitet unutar Iraka, iako s neriješenim napetostima oko osporavanih teritorija i resursa.

Nakon što je SAD zauzeo Irak nakon samo nekoliko tjedana borbe, nepripremljeni američki vrh trebao je odlučiti što će napraviti s političkom strukturom Iraka. Ispostavilo se da SAD nije

imao točno pripremljen plan kako će to organizirati. U konačnici, SAD je stvorio politički sustav po principima zapadne demokracije, kojim je uveo federalnu strukturu, pružajući značajnu autonomiju kurdskom području i prepoznajući etničku i vjersku raznolikost unutar Iraka. Uspostava parlamentarne demokracije imala je za cilj poticanje reprezentativnog upravljanja i inkluzivnosti, čime su htjeli uključiti šijite i Kurde u politički sustav u kojem su do tada dominirali Arapi suniti. Ta nagla rekonfiguracija iračkih političkih struktura istaknula je temeljne sektaške podjele unutar države. Šijitska većina, dugo marginalizirana pod režimom sunitske vladavine još od vremena Osmanlija, postala je dominantna politička snaga. Politika "debaasifikacije", usmjerena na uklanjanje članova stranke Sadama Huseina s vodećih pozicija, nesvjesno je pridonijela marginalizaciji sunita. Naglo raspuštanje sunitski dominantne iračke vojske i civilnih institucija nakon invazije stvorilo je vakuum moći. To je dovelo do toga da se u državi stvorila velika skupina naoružanih veterana Sadamovih ratova, koji su bili nezadovoljni šijitskom prevlasti u vladi i američkim miješanjem u politiku Iraka. Ti vojnici i ostali nezadovoljni stanovnici ubrzo su stvorili razne naoružane grupe, i šijita i sunita, s različitim političkim ciljevima, koje su Irak bacile u dugotrajan građanski rat (Alhashmi, 2022).

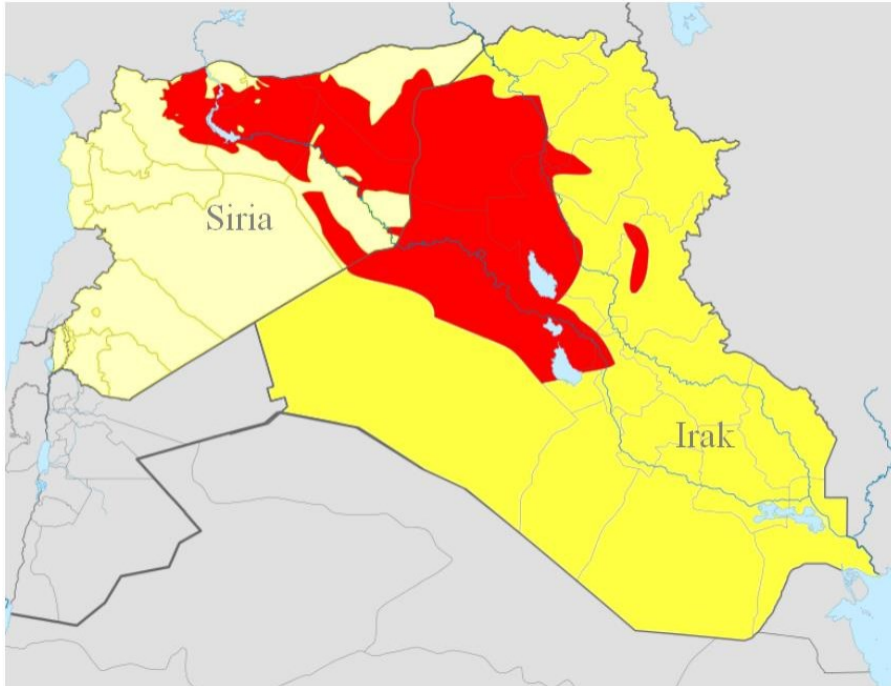
Kaos koji je u Iraku nastao najbolje opisuje činjenica da ni SAD ne zna točnu količinu različitih naoružanih skupina, niti koje strane države su bile upletene u sukobe. Glavne skupine koje su se borile bile su: tadašnja iračka vlada i kurdistsanska vojska (pešmerga) s potporom SAD-a i UK-a, sunitski baasistički lojalisti, irački nacionalisti, brojne sunitske terorističke skupine poput al Qaeda i ISIS-a, i brojne šijitske milicijske vojske koje je podržavao, te i danas podržava, Iran. Te ekstremističke vjerske skupine doživjele su velike uspjehe u Iraku zbog radikalizma koji je nastao kao posljedica dugotrajnih napetosti i međusobne mržnje između sunita, šijita i stranog upletanja u Irak i Bliski Istok u cijelosti. Irak je ponovno, kao i za vrijeme Iransko-iračkog rata, postao bojište između sunita i šijita, ali ovaj puta na mnogo većoj i kaotičnijoj razini (Alhashmi, 2022).

Do 2011. godine, američke snage i novostvorena vojska iračke vlade uspjele su donekle stabilizirati Irak i okončati građanski rat. Brojne naoružane grupe i dalje su bile aktivne u državi, ali na manjoj gerilskoj razini pa su se američke snage konačno povukle iz Iraka. Strani borci, kojih je prema američkim procjenama bilo oko 10%, i dalje su bili snažno prisutni u sunitskim

područjima Iraka i počeli su se sukobljavati s iračkim stanovništvom koje ih je nekoć podržavalo, zbog njihovih rastućih ekstremističkih ideja (Whitaker, B., MacAskill, E., 2005).

4.5.2. Borba s ISIS-om

Iskra koja je ponovno pokrenula nasilje u Iraku bili su prosvjedi arapskog proljeća. Ti prosvjedi imali su velike uspjehe u susjednoj Siriji gdje je arapsko proljeće stvorilo sličan kaotični građanski rat kakav je Irak imao do tada. U sukob u Siriji, uključile su se islamističke skupine poput al Qaeda, ali je ISIS, do tada slabo poznata skupina islamističkih radikala, preuzeo kontrolu nad golemim dijelom sirijskog teritorija, te se ujedinio s iračkom granom ISIS-a i stvorio Islamsku državu Iraka i Sirije. Grupa je brzo stekla teritorijalnu kontrolu i postala globalno priznat izazov za stabilnost i sigurnost regije. ISIS je nastao sa ciljem stvaranja „kalifata“ u cijelom islamskom svijetu, te je uskoro zauzeo znatan dio iračkog teritorija, uglavnom na prostoru središnjeg Iraka gdje žive Arapi suniti koji su ih na početku podržavali jer su bili opozicija šijitski vođene vlade Iraka. Uspjeli su zauzeti većinu velikih gradova uključujući Ramadi, Tikrit i Mosul, treći najveći grad Iraka u kojem su proglasili kalifat. Njihovo brutalno nasilje i okrutnost, uključujući javna pogubljenja i uništavanje neislamske kulturne baštine poput Hatre, okrenuli su lokalno stanovništvo protiv njih i ujedinili svijet u borbi protiv njihove vladavine. Jedinstvo iračkog identiteta došlo je do izražaja tijekom borbe protiv ISIS-a. Bez obzira na razlike, šijiti, suniti i Kurdi shvatili su da se suočavaju sa zajedničkom prijetnjom koja zahtijeva suradnju i zajednički otpor. Rat je ključan za izgradnju nacionalnog identiteta, pa je zajednička borba svih triju kulturnih skupina Iraka znatno pridonijela stvaranju osjećaja jedinstva i iračkog nacionalnog identiteta.

Sl. 7.: Teritorijalna kontrola ISIS-a u Iraku i Siriji u lipnju 2014. godine

Izvor: Wikipedia, 2014.

Pripadnici iračke vojske, šijitskih milicija i kurdskih pešmerga udružili su se uz podršku međunarodnih partnera, uključujući SAD, kako bi oslobodili okupirane teritorije. Bitke za gradove kao što su Mosul i Ramadi postale su zloglasne u svijetu zbog fanatičnih terorističkih napada i gerilskog stila ratovanja kojeg je ISIS koristio. Sama bitka za Mosul 2016. bila je najveća urbana bitka nakon Staljingrada koja je trajala skoro godinu dana te su nakon nje od grada ostale samo ruševine. Nedugo nakon oslobođenja Mosula, ISIS je poražen u Iraku. Borba protiv ISIS-a nije bila samo vojni sukob, već i test za irački identitet i nacionalnu koheziju. Iako je postojala zajednička svrha u borbi protiv terorizma, napetosti između različitih skupina ostale su prisutne. Nakon oslobođenja teritorija, Irak se suočio s izazovima obnove, reintegracije izbjeglica i sprječavanja budućih terorističkih prijetnji. Iako je borba s ISIS-om uzela mnoge živote i dovela do golemog uništenja, izrazito se pozitivno odrazila na izgradnju nacionalnog identiteta Iraka i osjećaja zajedništva kod Iračana.

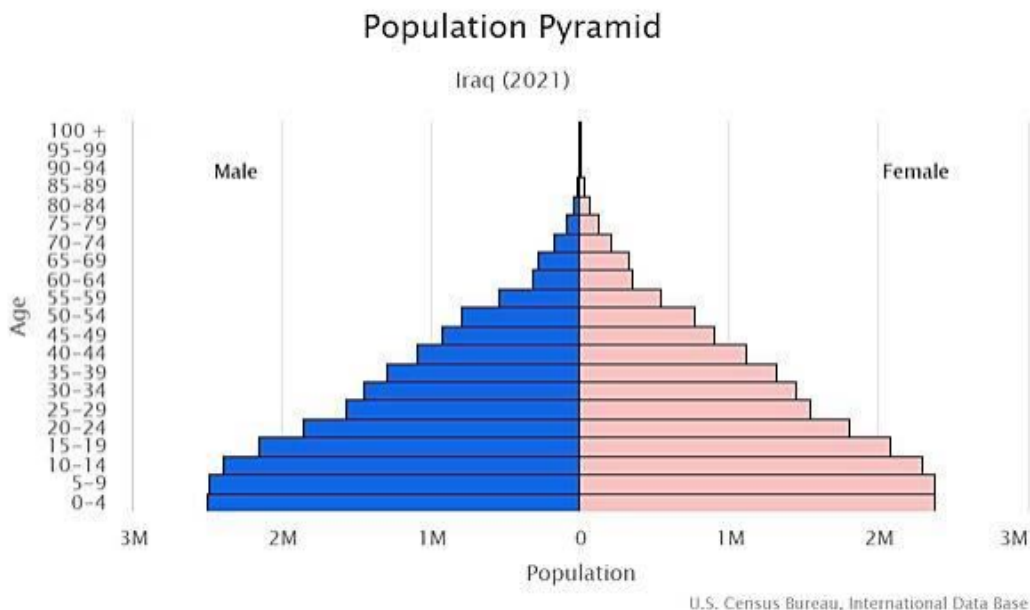
Sl. 8.: Ruševine Mosula

Izvor: Privatna fotogalerija

5. DANAŠNJI IRAK

Irak je danas i dalje nestabilna država. Bez obzira na osjećaj zajedništva kojeg je pobjeda nad ISIS-om donijela, Irak je ostao duboko podijeljena država između šijita, sunita i Kurda. Političkom scenom i dalje dominiraju većinski šijiti, koji su se podijelili na više političkih skupina s različitim ciljevima. Iranski utjecaj još uvijek je snažan. Od pada Sadamovog režima 2003., Iran je zadržao političku i vojnu prisutnost u Iraku preko proiranskih političkih stranaka u vladi i naoružanih militantnih grupa. Te su grupe nastale još za vrijeme američke invazije, te su znatno ojačale za vrijeme borbe protiv ISIS-a, kada su ovakve militantne grupe dobile legitimitet i podršku središnje vlade kako bi se što prije srušio ISIS. Za razliku od ostalih militantnih skupina, iranske milicije nisu se raspustile nakon pada ISIS-a, nego i dalje imaju snažnu prisutnost u državi i podršku znatnog dijela iračkog stanovništva. Te militantne skupine aktivne su i u politici, gdje su stvorile koaliciju koja je na izborima 2018. postala druga stranka po osvojenim mjestima u parlamentu sa 13 % glasova. Politička dominacija u Iraku iznimno je bitna za Iran jer je Irak dio geopolitičkog područja zvanog „šijitski polumjesec“, koji s Irakom čine Bahrein, Iran, Sirija i Libanon. No, kao što se moglo vidjeti za vrijeme Iransko-iračkog rata, velik dio šijita u Iraku ne podržava Iran, iako dijele istu granu islama. Šijitske političke stranke u Iraku mogu se podijeliti na proiranske i proiračke. Proiranska opcija želi što veći utjecaj Irana u Iraku, te u nekim slučajevima i prelijevanje islamske revolucije u Irak, što bi na politički vrh Iraka dovelo islamskog teokratskog vođu. Proiračka opcija podijeljena je na tri veće grane. Najveća od njih je skupina centrirana oko Muktade Sadra, bivšeg vođe proiranskih milicija u Iraku tijekom američke okupacije. Bez obzira na veliku podršku koju mu je Iran pružio, on zahtijeva uklanjanje naoružanih proiranskih milicija iz države, te želi Irak neovisan od Irana, ali s dobrim međusobnim odnosima. Druga skupina centrirana je oko Ayatollaha Sistani, porijeklom Iranca. On se protivi iranskom vjerskom mišljenju da vjerski vođa mora biti vođa države, već se zalaže za određenu vrstu sekularizma (POMEPS, 2019). Treća bitna skupina je pokret Tishreen. Tim pokretom dominiraju mladi Iračani koji zahtijevaju potpuni preustroj države, raspuštanje naoružanih grupa i svrgavanje političkih elita. Pokret nije ujedinjen u mišljenju niti pod jednom strankom, ali u njemu dominiraju nacionalistički i antiiranski pogledi. Pokret Tishreen pridobio je i mnoge mlade sunite jer se zalaže za zajednički irački identitet, te se može zaključiti da će samo rasti zbog mlade demografske slike Iraka. Irak ima jednu od najmlađih populacija na Bliskim Istoku, te procjene kažu da će se broj

stanovnika udvostručiti sa 40 milijuna na 80 milijuna do 2050. Trenutno čak 60% stanovništva ima ispod 25 godina (Al Bayan Center, 2022).

Sl. 9.: Dobno-spolna piramida Iraka 2021.

Izvor: CIA World Factbook

Kurdi su se većinom spasili od nesuglasica iračke politike, te su dobili značajan stupanj autonomije koji su tražili još od neovisnosti Iraka. Irački Kurdistan danas je autonomna regija Iraka, s vlastitim granicama, vladom i vojskom. Od svih kurdistanskih regija u susjednim državama, Kurdi u Iraku jedini su uspjeli izboriti stabilnu autonomiju, praktički neovisnu od središnje vlade. To su izborili dobro organiziranim pokretom otpora za vrijeme građanskog rata i borbe protiv ISIS-a, te je područje Iračkog Kurdistanu ostalo većinom netaknuto tijekom razdoblja nasilja i nestabilnosti. Ekonomija Iračkog Kurdistanu danas se temelji na naftnoj industriji, bez koje ne bi uspjeli postići takav znatan stupanj ekonomskog razvoja i stabilnosti. Kurde danas uglavnom ne zanima opći politički život Iraka jer imaju vlastitu autonomnu regiju u kojoj odlučuju o vlastitijoj sudbini.

Sl. 10.: Karta Kurdistanske regionalne vlade (KRG) i osporenog teritorija

Izvor: The New Humanitarian

Takvim današnjim političkim poretom, Arapi suniti ostali su izrazito marginalizirani. Kurdskim povlačenjem iz općeg političkog života Iraka, ostali su sami u stvaranju sunitske opozicije šijitima. Brojčano nadjačani i politički izolirani zbog određene „sramote“ kolaboracije s ISIS-om, ostalo im je jedino zauzimanje za irački identitet koji se ne temelji na vjeri već na nacionalnoj pripadnosti.

Izlaz koji Irak danas ima, iz problema kojeg predstavljaju slaba središnja vlada i rastući vanjski utjecaji, jest u nafti. Kao što se pokazalo u mnogim drugim državama, poput Ujedinjenih Arapskih Emirata, Libije za vrijeme Gadafija i samog Iraka u sedamdesetima, ekonomski prosperitet i stabilnost države mogu smanjiti etničke i vjerske tenzije između sunita, šijita i Kurda. Ako država u cijelosti prosperira i novac ne ide samo u ruke specifične skupine, već se donekle ravnopravno raspoređi, osnovne potrebe iračkih kulturnih skupina bit će zadovoljene i moći će se nastaviti gradnja iračkog identiteta. Nafta je ključna u postizanju tog cilja. Prema podacima Svjetske banke, oko 42 % BDP-a Iraka dolazi od izvoza nafte, te je Irak treći najveći izvoznik nafte na svijetu nakon Rusije i Saudijske Arabije. Održavanje sigurnosne stabilnosti Iraka

neophodno je za nesmetani priljev novčanih prihoda od nafte kako bi se ponovno izgradilo iračko gospodarstvo i nacionalni identitet.

6. ZAKLJUČAK

Nacionalni identitet Iraka ogleda se u dubokom razumijevanju kompleksnosti identiteta kroz povijest. Kroz detaljno razmatranje evolucije iračkog nacionalnog identiteta tijekom različitih razdoblja, kulturni, etnički i vjerski aspekti usko su povezani s oblikovanjem iračkog društva. Nacionalni identitet Iraka nije statičan, već se stalno mijenjao i prilagođavao promjenama kroz povijest. Uvijek prisutne etničke, vjerske i kulturne razlike stalno su predstavljale izazov u procesu izgradnje jedinstvenog nacionalnog identiteta. Irak je prošao kroz različite razdoblje vlasti i režima, od osmanske vladavine do monarhije, republike, pa sve do autoritarnog režima pod strankom BAAS. Ratovi, posebno Iransko-irački rat i rat s ISIS-om duboko su obilježili iračko društvo i političku scenu. Ti sukobi nisu samo oblikovali unutarnje dinamike Iraka, već su utjecali na percepciju iračkog nacionalnog identiteta izvan granica zemlje. Svrgavanje Sadama Huseina i sukobi s koalicijom predvođenom SAD-om dodatno su pridonijeli složenosti situacije.

Irak ostaje izrazito nestabilna država, suočena s dubokim političkim izazovima. Dominacija većinskih šijita na političkoj sceni, podijeljenih na različite političke skupine s različitim ciljevima, te snažan iranski utjecaj i dalje karakteriziraju iračku politiku. Iran je zadržao političku i vojnu prisutnost u državi nakon pada Sadamovog režima, te se iračka vlada i dalje suočava s prisutnošću proiranskih političkih stranaka i naoružanih grupa. Irak je i dalje ostao ključno polje za geopolitičke interese, a politička dominacija u toj zemlji izuzetno je važna za Iran. Unatoč iranskom utjecaju, postoje različite struje unutar iračkog društva. Iako je veći dio šijitske populacije, koja čini većinu u Iraku, podložan iranskim utjecajima, postoje i šijiti koji ne podržavaju Iran i njegove ambicije. Suniti su marginalizirani, a Kurdi su uspjeli ostvariti stabilnu autonomiju unutar Iračkog Kurdistanu.

Moguće rješenje za izlaz iz tog neprekidnog razdoblja nestabilnosti i etničkih podjela može se nalaziti u ekonomskom prosperitetu, koji je moguće postići kroz iskorištavanje bogatih naftnih resursa Iraka. Održavanje sigurnosne stabilnosti omogućuje priljev financijskih sredstava od nafte, što bi moglo doprinijeti obnovi iračkog gospodarstva i poticanju razvoja nacionalnog identiteta. Ipak je nemoguće točno definirati irački nacionalni identitet, zbog složene i duboke povijesti prostora, svatko ima vlastitu definiciju i viziju. Samo jedna stvar je sigurna, zadaća je naroda Iraka da sami odrede svoju sudbinu, budućnost i vlastiti identitet.

7. POPIS LITERATURE I IZVORA

7.1. Popis literature

Alhashmi, R., 2022.: The Maps of identity in Frankenstein in Baghdad: National Spectrum of Iraq in Post-2003, *International Journal of Linguistics and Translation*, 5(11), 54-59.

https://www.researchgate.net/publication/365040224_The_Maps_of_identity_in_Frankenstein_in_Baghdad_National_Spectrum_of_Iraq_in_Post-2003 (20.08.2023.)

Alkouri, A., 2017.: Foregrounding The Image Of Islamic Arab National Identity, *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4(24), 74-87.

https://www.researchgate.net/publication/340363922_Foregrounding_The_Image_Of_Islamic_Arab_National_Identity (20.08.2023.)

Cordesman, A., 1994.: Iran and Iraq: The Threat from the Northern Gulf, Boulder, Colo.: Westview Press, Cambridge University Press, 28(1), 119-121.

David, O., Bar-Tal, D., 2009.: A Sociopsychological Conception of Collective Identity: The Case of National Identity as an Example, *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 354-79.

https://www.researchgate.net/publication/26761077_A_Sociopsychological_Conception_of_Collective_Identity_The_Case_of_National_Identity_as_an_Example (20.08.2023.)

Definition of National identity in English, 2015.: *Oxford Dictionaries*

Gunter, M., 1992.: The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope, *St. Martins's Press, New York*, 69(4), 808.

Helfont, S., Walter, A., Mako, S. et. al., 2019.: Religion, Violence, and the State in Iraq, *Project on Middle East Political Science studies (POMEPS)*, 35(1), 1-92.

https://pomeps.org/wp-content/uploads/2019/10/POMEPS_Studies_35.1.pdf (24.08.2023.)

Iraq, People and Society, CIA World Factbook <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iraq/#people-and-society> (21.08.2023.)

Kirmanj, S., 2010.: The Clash of Identities in Iraq, in: *Iraq between occupations* (eds. Baram, A., Rohde, A., Zeidel, R.), Palgrave Macmillan, New York, 43-61.

https://www.researchgate.net/publication/304600278_The_Clash_of_Identities_in_Iraq
(20.08.2023.)

Kraft, J., 1980.: A Letter from Baghdad, *The New Yorker*, 140-165.

Lee, Y., 2012.: *Modern Education, Textbooks, and the Image of the Nation: Politics and Modernization and Nationalism in Korean Education*, Routledge. 29.

Mackey, S., 2002.: *Povijest Iraka i budućnost poslije Sadama Huseina/ The Reckoning : Iraq and the legacy of Saddam Hiussein*, prijevod Vedran Pavlić, Grapa, Zagreb

Sachar, H., 1970.: *The Emergence of the Middle East 1914-24*, Cambridge University Press, Allen Lane, London

Yassin, F. A., 2022.: Population Inflation and Demographic Shifts in Iraq: A Challenge to Human Security and An Entry Point for Political and Societal Destabilization, *Al-Bayan Center for Planning and Studies*

<https://www.bayancenter.org/en/2022/06/3372/> (24.08.2023.)

Whitaker, B., MacAskill, E., 2005.: Report attacks 'myth' of foreign fighters, *The Guardian*,
<https://www.theguardian.com/world/2005/sep/23/iraq.ewenmacaskill> (24.08.2023.)

Workman, W., 1994.: The Social Origins of the Iran-Iraq War, *International Journal of Middle East Studies*, Lynne Rienner Publishers, 28(1), 128-130

7.2. Popis izvora

Wikipedia: Iraqi Governates,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iraqi_Governorates_enh.svg#filelinks (24.08.2023.)

CIA World Factbook: Population Pyramid of Iraq in 2021., <https://www.cia.gov/the-world-factbook/about/archives/2021/countries/iraq/images/2ea81aea-733e-5a96-b654-70ffc61cc26d>
(23.08.2023.)

Britannica: Map of Iraq, <https://www.britannica.com/place/Iraq> (24.08.2023.)

The New Humanitarian: Map of KRG Kurdish Regional Government territory and disputed territory in Iraq, <https://www.thenewhumanitarian.org/photo/iraqi-kurdistan-mapjpg> (23.08.2023.)

Cole, J., 2009.: Iraqi Politicians seek Wins in Provincial Elections, <https://www.juancole.com/2009/01/iraqi-politicians-seek-wins-in.html> (23.08.2023.)

BBC News, 2005., Who are the Iraqi Shia?, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/2931903.stm (23.08.2023.)

Wikipedia: Territorial control of the ISIS, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Territorial_control_of_the_ISIS_ve.png (24.08.2023.)

8. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

- Sl. 1.: Položaj Iraka na Bliskom Istoku (Izvor: Encyclopædia Britannica), str. 2
- Sl. 2.: Karta iračkih gubernata (Izvor: Wikipedia, 2022.), str. 3
- Sl. 3.: Etnička i religijska podjela Iraka (Izvor: Cole, 2009.), str. 7
- Sl. 4.: Religiozne i etničke skupine u Iraku 2005. (Izvor: BBC, 2005.), str. 7
- Sl. 5.: Svetište Alija, prvog šijitskog imama, u Najafu (Izvor: Privatna fotogalerija), str. 12
- Sl. 6.: Ostatci nekoć goleme Mezopotamske močvare danas (Izvor: Privatna fotogalerija), str. 19
- Sl. 7.: Teritorijalna kontrola ISIS-a u Iraku i Siriji u lipnju 2014. godine (Izvor: Wikipedia, 2014.), str. 23
- Sl. 8.: Ruševine Mosula (Izvor: Privatna fotogalerija), str. 24
- Sl. 9.: Dobno-spolna piramida Iraka 2021. (Izvor: CIA World Factbook), str. 26
- Sl. 10.: Karta Kurdistanske regionalne vlade (KRG) i osporenog teritorija (Izvor: The New Humanitarian), str. 27